

Ö Z E T

Yer kabuğunun yapısında % 0,001 oranında bulunan bor, tabiatta serbest halde bulunmamakla beraber asitborik, bor'un sodyum ve kalsiyum ile teşkil ettiği bileşikler halinde dünyanın çeşitli bölgelerinde ve bilhassa ekonomik olarak bor endüstrisi için işletilebilir halde Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve daha birkaç ülkede bulunmaktadır. Bor endüstrisinde kullanılan başka mineraller boraks, kolemanit, üleksit ve razorit (kernit) olup bu ve diğer bor minerallerinin teşekkülü başlıca pegmatit-pnömatolilik devre, Bk-salatif-sedimanter devre ve sedimanter devre olmak üzere üç grupta olmaktadır.

Ham cevherden elde edilecek ürünlere bir göz atacak olursak boraks en önemli yeri işgal etmektedir. Boraks, tabii boraks, kernit, kolemanit ve göl sularından elde edilebilmektedir. Borakstan elde edilen birçok ürün daha vardır ki burada onlar üzerinde durmak yersizdir. Borik asit endüstride çok kullanılan bir ürün olup çeşitli bor cevherlerinden ve göl sularından elde edilmektedir. Bor trioksit, sodyum perborat, elementer bor, bor karbür, bor iritrür ve borürler en çok kullanılan bor ürünleridir.

Bor ürünlerinin kullanım sahalarına bir göz atılacak olursa, kısacası günlük ev hizmetlerinde, gıda endüstrisinde, tekstil endüstrisinde, cam endüstrisinde, sabun ve deterjan endüstrisinde, sır ve emaye endüstrisinde, tarım endüstrisinde, metal endüstrisinde, tıp ve eczacılıkta, inşaatta, motor yakıtı olarak, yangın söndürmede, korozyona karşı, yapıştırıcıların yapımında ve daha yüzlerce sahada bor ürünlerinin kullanıldığını görürüz.

Gelecekte bor tüketimini etkileyici gelişmeleri daha ziyade sunî gübre sanayiinde, deterjan sanayiinde, cam yünü sanayiinde, metalürji sanayiinde, motor yakıtı yapımında, kimya sanayiinde ve çeşitli malzemelerin yapısal takviyesinde olacağını söyleyebiliriz.

Bu kadar geniş bir kullanım sahasına, bu sahalarda beklenen gelişmelere ve ayrıca devam edegelen araştırmalar sayesinde bulunacak yeni kullanım sahalarına paralel olarak artacak bor ürünleri tüketiminin karşılanması konusu gün geçtikçe önem kazanmakta ve bilhassa bor'un füze yakıtı imalinde kullanılması bu maddeye stratejik bir madde olma hüviyetini vermektedir. Bir taraftan stratejik bir madde oluşu, gittikçe artan kullanım sahası ve halen kullanılmakta olduğu sanayilerdeki gelişme, diğer taraftan ise ham madde kaynaklarının çok sınırlı dağılımı ham cevher ve bor ürünleri pazarlarında çeşitli oyunların oynanmasına sebep olmaktadır. Daha üeride bu konuda nelerin oîageldiği üzerinde durulacaktır. Burada dünya rezervleri, pazar durumu ve Türkiye'nin yeri konusu üzerinde biraz durmak faydah olacaktır.

Türkiye'nin bor hammadde rezervleri bakımından halen şın zengin bir ülke olduğunu iftiharla belirtebiliriz. Sayısal rakamlarla en büyük rakibimiz A.B.D. ile bir mukayese yapacak olursak, A.B.D.'nin yok denecek kadar az olan kolomanit rezervleri karşısında Türkiye'nin kolemanit rezervleri 17.500.000 tonu görünür ve 156.000.000 tonu muhtemel olmak üzere toplam 173.500.000 tondur. Boraks rezervlerine gelince, hem kalite bakımından ve

hem de rezerv bakımından Türkiye'nin üstünlüğü inkâr edilemez bir durumdadır. A3.D.'nin görünür ve muhtemel olmak üzere 555.360.000 tonluk boraks ve kernit rezervine mukabü Türkiye'nin boraks rezervi görünür 100.000.000 ton, muhtemel 380.000.000 ton ve mümkün 700.000.000 ton olmak üzere 1.180.000.000 tondur.

Ne yazık ki sahip olduğumuz bu doğal üstünlüğü bor pazarlarında şimdiye kadar kullanamadığımız da bir gerçektir. Bor pazarlarına halihazırda hâkim durumda olan U.S. Borax ve American Potash firmaları bir ölçüde birbiriyle anlaşarak pazarı güç ve imkânları nisbetinde bölüşmüşlerdir. Batı dünyasının mutlak hâkimi olan bu firmalar serbest rekabet ilkeleri dışında monopol bir anlayış ve tatbikat içindedirler. Bu firmalardan Avrupalı ve Amerikalı tüketiciler açıkça şikâyetçidirler.

Gerek bu tür şikâyetler ve gerekse bu firmaların ellerinde bulundurduğu ham madde sahalarının tüketim mahallerine uzaklığı Türkiye'nin bir rekabete girmesi konusunda cesaret verici unsurlardır. Fiyatlar konusunda yapılan araştırmalar, CİF New-York ve CEF Amsterdam olarak Türk cevherleri lehine büyük rekabet marjları göstermektedir. Bu da gösteriyor ki:

— • Türkiye rezerv imkânları bakımından tek rakibi A.RD.'nden üstündür.

— • Cevherlerimizin işletme ve teknolojik avantajlarıyla, işçilik ve diğer faktörler yönünden lehimize olan maliyet unsurları yönünden %40 - %30'te kârla satış yapmamız halinde bile Amerikan ürünlerinin satış fiyatlarının altında kalabüemiz mümkün görülmektedir.

Lehimize olan bu faktörleri, yabancı tröstlerinden temizlemek şartıyla, devamlı ve standard ürün arzı yönünden takviye edildiğinde tüketiciyi kendi yönümüze çevirmek ve pazara girmek mümkün olacaktır.

Bütün bu faktörler ve dünya bor ham madde ve ürünlerinin tüketim seyri dik-

kate alındığında gelecekteki Türk bor ham madde ve ürünlerine olacak talebi veya başka bir deyişle, Türkiye'nin satabileceği miktarları şöylece tahmin etmek mümkündür:

— Razorit: ilk etapta 180.000 ton ve 1985 yılında 360.000 ton,

— Kolemanit: ilk etapta 167.000 ton ve 1985 yılında 326.000 ton,

— Borik asit: ilk etapta 85.000 ton ve 1985 yılında 160.000 ton,

— Rafine boraks: ilk etapta 195.000 ton ve 1985 yılında 390.000 ton.

Bütün bu rakamlar BA esasına göre hesaplanmıştır. Bu hammadde ve ürünlerin satışından elde edilecek hasıllara gelince; ilk etapta 530 milyon ve 1985 yılında ise 963 milyon TL.'na erişmektedir. Satış fiyatlarının halen tatbik edilen câri fiyatlara nazaran çok düşük alınmış olmasına rağmen 60% kâr yapılabileceği kabul edildiğinde yıllık kârın ilk etapta vergiden önce 320 milyon TL. ve 1985 yılında 578 milyon TL. civarında olacağı hesaplanmaktadır.

Cevher üretimi konusuna gelince; ilk etapta yılda 490.000 ton BsA'e eşdeğer 490.000 ton kolemanit ve 1.800.000 ton boraks ve 1985 yılında da 910.000 ton B₂O₃'e eşdeğer 960.000 ton kolemanit ve 3.550.000 ton boraks üretimi yapılması gerekmektedir. Bütün bunlar için gerekli sermaye miktarlarının da ilk etapta 400 milyon TL.'lık sabit sermaye ve 70 milyon TL.'lık işletme sermayesi, 1985 yılında tevsi için yine aynı miktarlarda sabit ve işletme sermayesine ihtiyaç olacağı tahmin edilmektedir.

Sermaye için gerekli paranın 1 ve 2 nci etaplardaki kârlarla bir mukayesesi yapıldığında geri ödeme süresinin ne kadar kısa olacağı görülmektedir.

Millî ekonomi yönünden yapılan hesaplarda 1 inci etapta net 341 milyon ve gayrisâfi 373 milyon, 2 nci etapta net 618 milyon ve gayrisâfi 674 milyon TL.'lık katma değer yaratacağı tahmin edilmektedir.

Buraya kadar yapılan tahminlerin gerçekleşmesi için alınması gerekli tedbirleri de kısaca sıralamakta fayda vardır. Bunlar;

— Bugün batı dünyasına bor ürünleri veren firmaları Ilirk bor yataklanna karıştırmamalıdır.

—. Cevherin hazırlanması ve konsantre işlemleri maden yatağı civarında, diğer ürünleri yapacak tesisler ise ihraç limanlarında kurulmalıdır.

— Tesislerin ilk kapasitesi satılabilecek ürünleri verebilecek şekilde tesbit edilmeli ve fakat bütün altyapı tesisleri süratle tevsi edilebilecek şekilde planlanmalıdır. Bundan sonra birinci hedef 1 inci etaba ve ikinci hedef 2 nci etaba ulaşmak olmalıdır. Bunun dışında pazara giriş için takibedilecek yolun, satış hedeflerinin iyi tesbit edilmesi şarttır.

Ekonomik ve politik her konuda olduğu gibi Boraks konusunda da doğru yargılara varabilmemiz için bu madenin tarihsel görünüşünü saptamamız gerekmektedir. O zaman görülecektir ki bu konuda sadece şu veya bu şahsın veya firmanın menfaatleri rol oynamamaktadır. Bu konu direkt olarak bazı ülkelerin Türk toprakları üzerinde oynadıkları menfaat savaşıdır. Bu savaş, Türkiye'nin ekonomik hayatındaki dalgalanmalara ve bu madenin çeşitli endüstri kollarındaki kullanımına göre zaman zaman alevlenmiş, zaman zaman küllenir gibi olmuştur. An-

cak şurası gerçektir ki, 100 yılı aşan bir zaman içerisinde bu savaş devam edegelmiştir ve halen de devam etmektedir.

"Dün - Bugün - Yana **BOR**" bölümü işte bu savaşı belgeleriyle sizlere açıklamaktadır. Bu bölümün hazırlanmasındaki temel amaç, şahısları veya devirleri suçlamak değildir. Ülkemizin bugüne dek toplumsal gelişimi de ele alınarak, ilerideki davranışların daha tutarlı olmasını sağlayıcı bir yol gösterme hedefi güdülmüştür.

Olayları daha iyi tahlül edebilmek için, bu olayların olduğu toplumun, ekonomik, sosyal ve politik eleştirisini yapmak faydalıdır. Bu sebepten, Boraks konusunun tarihsel gelişimini incelerken, Osmanlı Devleti'nin idarî, sosyal ve ekonomik yapısının 1500'lerden itibaren ele alınmasında fayda görülmüştür.

Bu bölümde, ekonomik zaafların, yabancıların lehine ne şekilde istismar edildiğini belgeleriyle göreceksiniz. Aynı zamanda yine bu belgelerle, bu istismarlara göğüs geren vatansever idareci ve teknisyenleri alkışlayacaksınız.

Dün - Bugün - Yarın BOR'da söz konusu olaylar ve neticeleri sizleri kendiliğinden bâza kesin yargılara ulaştıracaktır.

Son bölümde ise bu konuyla yakın ilgileri bulunan teknisyen ve hukukçulardan meydana gelmiş bir komisyonun hazırladığı "Kanun Tasarısı" teklif ediyor ve gerekçesini sunuyoruz.

ETİBANK'IN 1970 T.W

İŞLETME VE YATIRIM FÂALİYETLERİ

Memleketimizin Maden, Elektrik ve Bankacılık sahalarında kendisine verilmiş olan görevleri ifa etanekle yükümlü bulur.an Efcibank, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Pflnının üçüncü dilimini kapayan 1970 yılında öngörülen yatırım ve işletme faaliyetlerini başarıyla yürütmektedir.

1970 yılı yatırım tutarı 1.653.500.000 TL'dir.

Yıl içinde 1.567.120 ton çeşitli maden cevheri üretilecek ve 950.219 ton cevher ve yarı mamul satışa arz edilecektir.

Etibank'ın Maden ve Metalürji sektöründeki 1969 yılı yatırım programı ve gerçekleşmesi İte 1970 yılı yatırım programı şöyledir:

	Program (TL.)	Gerçekleşme (TL.)	Gerçekleşme oranı	1970 Yılı Programı (TL.)
Maden Sektörü	91.250.000	72.416.000	% 74.9	107.318.000
Metalürji Sektörü	119.000.000	130.439.000	% 109.6	479.190.000

1970 yılı yatırım programında yer alan önemli maden ve metalürji sektörü projeleri:

Projenin adı	Karakteristigi	Başlama Tarihi	Bitme Tarihi	Proje Tutarı (TL.)
Keçiborlu Kükürt İşletmesi Flotasyon ve İzabe Tesisleri	10.000 ton ilâve kapasite ile toplam kapasite 35.000 ton.	1968	1970	6.814.000
Emet Kolomanit İşletmesi KU Yıkama ve Kalsinasyon Tesisleri	200.000 ton cevher yıkana-cak ve 50 bin ton cevher içindeki arsenik arınacak.	1966	1971	15.000.000
Seydişehir Alüminyum Projesi	200.000 ton alumina, 61.000 ton alüminyum, 26.000 ton ton yarı mamul cevher üretimi.	1963	1973	2.016.777.000
Maden Sülfürik Asit Tesisleri	120.000 ton asit sülfürik.	1966	1970	47.929.000
Bandırma Sülfürik Asit Tesisleri	120.000 ton asit sülfürik.	1966	1971	97.480.000
Ergani Bakır İşletmesi Flotasyon ve İzabe Tesisleri	Cevher tenorunun düşmesi nedeniyle.	1965	1970	101.000.000

1970 YILI MADENCİLİK FAALİYETLERİ:

Etibank'ın 1970 yılında öngördüğü maden üretimi şöyledir:

C i n s i	Üretim Miktarı (Ton)	C i n s i	Üretim Miktarı (Ton)
Bakır (Blister)	22.083	Asit Sülfürik	61.300
Krom (Satılık)	268.700	Boraks	20.000
Kükürt	30.000	Asitborik	6.000
Bakırlı Prit	125.000	Altın	—
Kolemanit	110.000	Gümüş	—
Kurşun Konsta	2.026	Flotasyon PrHi	181.590
Çinko Konsantre	1.622	Kükürt Cürufu	—
Cıva (Saf)	275		

Toplam 584.105.567 TL. tutarındaki satış hasılatının 288,8 milyon TL.'lık kısmı dış satıştan olup 32,1 milyon dolarlık dövize tekabül etmektedir.